

DZIESIĘCIOLECIE KOALICJI ANTYPIRACKIEJ NA OCEANIE INDYJSKIM

THE 10TH ANNIVERSARY OF THE ANTIPIRACY COALITION IN THE INDIAN OCEAN

Katarzyna WARDIN

k.wardin@amw.gdynia.pl

Akademia Marynarki Wojennej
Wydział Dowodzenia i Operacji Morskich
Instytut Bezpieczeństwa Narodowego
Zakład Prawa Morza i Bezpieczeństwa Morskiego Państwa

STRESZCZENIE

Rok 2008 okazał się być znamieny dla społeczności międzynarodowej. Kryzys finansowy, który uwidocznił się na początku tego roku oraz intensyfikacja działań piratów morskich na wodach Oceanu Indyjskiego, spowodowały reakcje w celu ochrony interesów gospodarczych i ekonomicznych. Autorka w prezentowanym artykule odpowiada na pytanie jak społeczność międzynarodowa poradziła sobie ze zwalczaniem piractwa oraz pomocą dla Somalii, państwa, które jest źródłem zagrożenia piractwem. W konkluzji Autorka prezentuje pogląd, że prowadzone przez 10 lat działania antypirackie ograniczyły działalność piratów, ale programy pomocowe dla państwa i rządu somalijskiego nie przyniosły spodziewanych rezultatów. W związku z powyższym Autorka uważa, że operacje ograniczania piractwa w regionie wpiszą się na stałe w działalność w tym regionie, co z kolei pociąga regularne obciążenia finansowe dla państw i organizacji międzynarodowych.

SUMMARY

2008 proved to be significant for the international community. The financial crisis, which has highlighted at the beginning of that year and the intensification of the activities of maritime pirates at the Indian Ocean, have caused reactions in order to protect the economic interests. The Author in this article answers the question how the international community coped with the fight against piracy and help for Somalia, which is considered as the source of the threat of piracy. In the conclusion, the Author presents the view that 10 years of anti-piracy operations reduced pirates' activities, but programs to support the Somali Government have not produced the expected results. In view of the above, the Author considers that operations against piracy in the region fits in the regular activities in the region, which in turn involves regular financial burden on States and international organizations.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo transportu morskiego, piractwo, działania zwalczające piractwo, państwa dysfunkcyjne, ocena

Key words: maritime transport security, piracy, action to combat piracy, dysfunctional States, evaluation

WSTĘP

Pierwsza dekada nowego stulecia okazała się być bardzo burzliwym okresem dla całej społeczności międzynarodowej zwłaszcza pod względem wyzwań i zagrożeń dla szeroko

rozumianego bezpieczeństwa człowieka. Nowe trendy, które ujawniły się na początku XXI wieku oraz spontaniczność zachodzących procesów, ich dynamika i zasięg spowodowały zmiany środowiska bezpieczeństwa. Prawdopodobnie najsilniejszy wpływ na podejście do zagadnień bezpieczeństwa miały ataki terrorystyczne z 11 września 2001 roku, które spowodowały rozpoczęcie ogólnoświatowej kampanii walki z terroryzmem globalnym pod przywództwem Stanów Zjednoczonych Ameryki (USA). Działania te zostały wsparte również przez szeroką koalicję państw z różnych części świata, które zdecydowały się aktywnie działać na rzecz zwalczania terroryzmu. Kolejne akty terroryzmu, do których dochodziło w państwach europejskich – Hiszpania, Wielka Brytania, Rosja, po 2001 roku, spowodowały koncentrację koalicji antyterrorystycznej na państwach źródłach terroryzmu takich jak np.: Afganistan czy Irak. Wielopłaszczyznowość i złożoność tych działań spowodowała, że siły koalicyjne skupiły się na działaniach anty i kontrterrorystycznych. Ostatnie dwa lata pierwszej dekady XXI wieku okazały się być szczególnie dużym wyzwaniem ze względu na kryzys finansowy, który uwidocznił się od połowy 2007 roku a w 2008 stał się faktem. Bankructwo czwartego co do wielkości banku inwestycyjny Lehman Brothers, do które ogłoszono 15 września 2008, było przysłowiowym gwoździem do trumny. Tego dnia, a nawet jeszcze w nocy z niedzieli na poniedziałek, amerykańscy finansiści podjęli decyzję o bankructwie bankowego giganta co spowodowało, że w ciągu jednego dnia notowania American International Group, amerykańskiej firmy ubezpieczeniowej spadły o 60%. (Havemann, 2018) Te wydarzenia nie pozostały bez wpływu na cały rynek finansowy, gospodarczy, w tym na ceny ropy naftowej oraz jej produktów. Wywołany kryzys spowodował daleko idące konsekwencje nie tylko na rynku amerykańskim ale także w Europie i Azji. Kiedy rządy państw próbowały stabilizować sytuację na rynkach, u wybrzeży Afryki Wschodniej na wodach Zatoki Adeńskiej i na wodach Oceanu Indyjskiego uwidoczniło się kolejne zagrożenie dla gospodarek państw rozwiniętych i rozwijających się, którym było piractwo morskie uprawiane przez piratów somalijskich. Wzmoczona aktywność piratów i coraz odważniejsze i skuteczne ataki na statki pływające na tamtych szlakach wodnych spowodowały konieczność szybkiego podjęcia działań w celu ograniczenia tego procederu. Jeszcze w grudniu 2008 roku Unia Europejska - UE decyduje się na zorganizowanie pierwszej wojskowej operacji morskiej pod kryptonimem „Atalanta” a w kolejnych miesiącach dołączają inne organizacje międzynarodowe i państwa. W grudniu 2018 mija 10 lat aktywnych działań ograniczających i zwalczających działania piratów somalijskich. Autorka poniższego artykułu odpowie na pytanie jak społeczność międzynarodowa poradziła sobie ze zwalczaniem piractwa somalijskiego w ciągu minionych

10 lat oraz jaka jest skuteczność podjętych działań oceniana w kontekście aktywności piratów somalijskich w 2018 roku oraz programów pomocowych dla Somalii, jako państwa które określane mianem dysfunkcyjnego, jest źródłem współczesnego piractwa w tym regionie. Na koniec zostanie przedstawiona perspektywa kolejnych lat i prawdopodobnych oraz niezbędnych, w ocenie Autorki, działań antypirackich.

1. PIRACTWO SOMALIJSKIE I DZIAŁANIA SPOŁECZNOŚCI MIĘDZYNARODOWEJ OD 2008 DO 2018 ROKU

Działania piratów morskich nie były zaskoczeniem, gdyż ten proceder był, jest i prawdopodobnie będzie uprawiany w pewnych częściach globu od bardzo dawna. Ta tematyka doczekała się licznych opracowań i analiz w literaturze anglojęzycznej ale również w języku polskim. Głównym zagrożeniem dla społeczności międzynarodowej jest przede wszystkim natężenie tego procederu, które w przypadku piratów somalijskich narastało od 2005 roku. Do 2009 roku, każdy kolejny rok - za wyjątkiem 2006, charakteryzował się podwojeniem liczby ataków na wodach somalijskich, z Zatoką Adeńską oraz na wodach Morza Czerwonego, Arabskiego i Omanu. Od 2009 roku do 2011 ich intensywność utrzymywała się na bardzo wysokim poziomie, oscylując w okolicy 200, co stanowiło ponad połowę wszystkich zgłoszonych ataków na całym świecie (Wardin, 2014). Po 2011 roku ze względu na podjęte działania intensywność ataków znacznie zmalała. Dokładne dane prezentuje tabela numer 1.

Tabela 1. Liczba prób ataków i ataków w Rogu Afryki w związku z piratami somalijskimi

2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018 I połowa
49	23	50	111	212	217	236	75	15	11	0	2	9	2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Raportów IMB 2007-2018.

Liczba ta nie była równoważna z atakami które zakończyły się porwaniem jednostki czy chociażby wejściem na pokład ale wskazywała na wysoką intensywność działań piratów w latach 2008-2011. Porwania jednostek, zwłaszcza 25 września 2008 ukraińskiej jednostki *MV Faina*, i 17 listopada 2008 superzbiornikowca należącego do Vela International Marine z Dubaju *MV Sirius Star* wymusiły podjęcie realnych działań w celu ochrony transportu morskiego. Działania te zostały podjęte wielopłaszczyznowo a ponadto były one rozbudowywane lub też ograniczane w ciągu dziesięciu lat odpowiednio do możliwości zaangażowanych państw oraz potrzeb i bieżącej sytuacji. Liczne rezolucje Rady Bezpieczeństwa - RB Organizacji Narodów Zjednoczonych - ONZ, rezolucje Międzynarodowej Organizacji Morskiej, IMO – International Maritime Organization

oraz wspólne zadania i działania UE zaowocowały w sumie kilkoma operacjami militarnymi w regionie, aktywnym indywidualnym zaangażowaniem państw oraz operacjami cywilnymi, które miały wpłynąć na poprawę zdolności Somalii i państw regionu do zaprowadzenia i utrzymania bezpieczeństwa w tym bezpieczeństwa morskiego. Międzynarodowe inicjatywy militarne koncentrują się wokół operacji morskiej EU NAVFOR Atalanta, operacji NATO pod kryptonimem OCEAN SHIELD oraz działania połączonych sił morskich prowadzone z wykorzystaniem Połączonej Grupy Zadaniowej CTF-151. Działania indywidualnych państw takich jak: Rosja, Chiny, Indie, Japonia, Korea Południowa w celu ograniczenia i wyeliminowania piractwa. Dodatkowo powołano do życia liczne organizacje, instytucje i biura, regionalne i międzynarodowe, odpowiedzialne za wymianę informacji dotyczącą działań piratów i zwalczania piractwa morskiego (Wardin 2014). Autorka skupi się na tych działaniach, które w bezpośredni sposób odnosiły się i odnoszą do zwalczania piractwa somalijskiego w ostatniej dekadzie a także na tych operacjach, które miały na celu odbudowę zdolności państwa somalijskiego do samodzielnego zapewnienia bezpieczeństwa na wodach terytorialnych oraz w Wyłącznej Strefie Ekonomicznej – Exclusive Economic Zone – EEZ.

Najistotniejszą dla zapewnienia bezpieczeństwa transportu morskiego była pierwsza w historii UE operacja militarna prowadzona na morzu w celu wspierania interesów UE. UE NAVFOR Atalanta, rozpoczęła się w grudniu 2008 r. i trwa po dziś dzień. Operacja była odpowiedzią na wspomniane wcześniej porwania jednostek i wysuwane przez piratów somalijskich żądania wysokich, kilkunasto milionowych, okupów za uwolnienie załogi i statku. Okazało się wkrótce, że problem był bardziej złożony a przyczyn zajęcia się przez Somalijczyków piractwem należało upatrywać w jednej z najdłuższych i najbardziej okrutnych wojen domowych, która miała miejsce w Somalii praktycznie od początku lat 90. ubiegłego wieku. Celem artykułu nie jest przedstawianie zadań postawionych operacji Atalanta, ale warto podkreślić, że były to ochrona jednostek Światowego Programu Żywnościowego oraz Unii Afrykańskiej i operacji AMISOM Somalia – African Mission in Somalia, zwalczanie piractwa morskiego i rozbójnictwa na morzu, monitorowanie aktywności połowowej na wodach somalijskich a w kolejnej fazie wsparcie innych misji UE i organizacji międzynarodowych, które działają na rzecz wzmocnienia zdolności dla zapewnienia bezpieczeństwa morskiego w regionie (Atalanta, 2018). Operacja dysponując różnymi zdolnościami na różnych etapach operacji wywiązywała się z powierzonych jej zadań, głównie patrolowania obszaru działań piratów w celu demonstracji siły oraz udzielania pomocy w sytuacji zgłoszenia ataku pirackiego.

Kolejną operacją militarną rozpoczętą w niespełna rok po porwaniu *MV Sirius Star* była operacja NATO - OCEAN SHIELD. Rozpoczęta w sierpniu 2009 roku czerpała z doświadczeń zdobytych podczas operacji Allied Protector i Allied Provider – operacji antyterrorystycznych. Nowym pomysłem było kreowanie szerokiej koalicji złożonej z sił morskich wszystkich zainteresowanych państw. Fundamentem współpracy była pomoc, kierowana do ubogich państw regionu, która miała wzmacniać zdolności tych państw do zwalczania piractwa.

Ponadto siły morskie NATO, za zgodą rządu somalijskiego, mogły patrolować wody terytorialne Somalii i ścigać na nich piratów, ale bez zgody na pościg na lądzie. Jednostki handlowe, które przepływają tranzytem przez ten region były monitorowane a stały kontakt z Centrum NATO pozwalał na bieżące informowanie o działaniach piratów. Okręty NATO miały prawo do użycia siły dla zatrzymania statku pirackiego lub interwencji w przypadku próby porwania jednostki. Na początku 2017 roku, w związku z praktycznie zerową aktywnością piratów w Rogu Afryki w poprzednich dwóch latach, operacja została formalnie zakończona.

Efekty podjętego działania można byłoby nazwać pewnym zwycięstwem w zwalczaniu zagrożenia ale z pewnością nie pełnym sukcesem gdyż w trzy miesiące od jej zakończenia w 2017 roku, odnotowano dwa przypadki porwania jednostek w pobliżu wybrzeży Somalii w ciągu zaledwie dwóch tygodni (Evans, 2017). Sygnał wysłany przez dowództwo NATO do grup pirackich na somalijskim wybrzeżu był jednoznaczny i został odebrany przez piratów tak jak można się było tego spodziewać. Zmiany zachodzące na lądzie w samej Somalii są niestety bardzo powolne i nie przynoszą tak szybkich efektów jak zakładano. Zdolności piratów do ponownego zajęcia się procederem są w dalszym ciągu bardzo duże i nie można ignorować stale utrzymującego się zagrożenia.

Kolejną operacją są działania Połączonych Sił Morskich - *Combined Maritime Forces* – CMF, prowadzone z wykorzystaniem Połączonej Grupy Zadaniowej 151 - *Combined Task Forces* – CTF-151. CTF-151 jest jedną z trzech grup zadaniowych CMF, która została utworzona w styczniu 2009 roku i ma za zadanie zwalczanie piractwa i zbrojnego rozboju na morzu. Promuje stosowanie tzw. najlepszych praktyk przeciwko piractwu somalijskiemu – Best Management Practices – BMP oraz oferuje pomoc jednostkom we wdrażaniu tych zaleceń i udziela instruktarzu przy przechodzeniu przez zagrożony region. CTF-151 współpracuje z pozostałymi organizacjami przyczyniając się do poprawy bezpieczeństwa w regionie.

Kod Dżibuti - Djibouti Code of Conduct – DcoC, to porozumienie podpisane 29 stycznia 2009 roku przez 18 państw regionu Afryki Wschodniej i Półwyspu Arabskiego. Sygnatariusze DCoC pracują na rzecz zapewnienia, aby krajowe ustawodawstwa zawierały przepisy prawne umożliwiające ściganie piractwa i rozboju na morzu oraz aby zapewniały skuteczne funkcjonowanie jurysdykcji, dochodzenia i ścigania podejrzanych o piractwo. W styczniu 2017 roku na spotkaniu w Jeddah, w Arabii Saudyjskiej przyjęto, nowy dokument Kodu Dżibuti, który zmienił nazwę na „Poprawki Jeddah do Kodu Dżibuti 2017”. Uczestniczące Państwa zgodziły się dalej współpracować, przy wsparciu IMO i innych zainteresowanych stron, przy budowaniu potencjałów krajowych i regionalnych zdolności do zapewnienia bezpieczeństwa morskiego, jako podstawy dla zrównoważonego rozwoju sektora morskiego (IMO, 2017). Działania te są o tyle istotne, że odnoszą się do porządku prawnego na lądzie w członkowskich krajach, w tym Somalii, który może mieć bardzo duży wpływ na odstraszanie od lub atrakcyjność piractwa morskiego. Tak długo jak prawodawstwa krajowe nie traktuje tej „profesji” jak przestępstwa i nie ścigają sprawców tak długo pozostaje ona lukratywnym interesem, który pozwala utrzymać rodzinę a nawet przynosić znaczące prowizje z zainwestowanych funduszy.

Brytyjska Organizacja Nadzoru Żeglugi Morskiej - United Kingdom Maritime Trade Organization – UKMTO nie powstała w związku z piractwem somalijskim ale w efekcie działań w Zatoce Perskiej po 11 września 2001 roku. Współpraca z obecnymi w regionie siłami militarnymi w kontekście działań zwalczających piractwo była naturalną konsekwencją podstawowych założeń UKMTO. Możliwość zbierania informacji, ich analiza, dystrybucja tak aby wszystkie jednostki na bieżąco posiadały informacje o zagrożeniu piractwem jest z pewnością dużym ułatwieniem dla żeglugi w tym regionie. Działania te, choć przyczyniają się do ograniczenia zagrożenia, to nie wpływają na jego eliminację i poprawę sytuacji na lądzie.

Misją, która może mieć realny wpływ na wyeliminowanie piractwa morskiego w Somalii jest uruchomiona przez UE w celu wzmocnienia zdolności somalijskich sił bezpieczeństwa na lądzie misja szkoleniowa pod kryptonimem EUTM Somalia - Training Mission in Somalia EU – EUTM. Misja została rozpoczęta się 10 kwietnia 2010 roku a aktualny mandat obowiązuje do grudnia 2018 roku. Skupia się ona na trzech głównych zadaniach:

- mentoringu w kwestii instytucji odpowiedzialnych za bezpieczeństwo Somalii oraz ich zadań;

- doradztwie na poziomie Ministerstwa Obrony Narodowej Somalii, zwłaszcza w odniesieniu do struktury, zadań Sił Zbrojnych Somalii;
- szkoleniach, które mają zapewnić w siłach zbrojnych odpowiednio przygotowanych instruktorów, oficerów ponad podziałami klanowymi, którzy następnie będą szkolić somalijskich żołnierzy.

Przedsięwzięcie stanowi element kompleksowego podejścia UE do ograniczenia skali piractwa morskiego w regionie Rogu Afryki oraz poprawienia bezpieczeństwa w Somalii. Przy realizacji zadań operacyjnych UE blisko współpracuje z rządem Somalii a także wszystkimi międzynarodowymi i regionalnymi organizacjami działającymi w Somalii. Za pośrednictwem EUTM UE wpływa na poprawę efektywności Rządu Somalii w zapewnienie bezpieczeństwa na lądzie. Działalności EUTM w związku z tym należy umieścić w kontekście budowania państwowości i wsparcia dla bezpieczeństwa regionalnego. Zawsze jednak nasuwa się pytanie czy podejmowane działania są wystarczające aby realnie wpłynąć na zmianę sytuacji w Somalii i poprawę poziomu bezpieczeństwa w regionie. Od grudnia 2016 do końca trwania mandatu EUTM Somalia dysponuje kwotą 27 mln euro (EUTM-S, 2018) może się wydawać, że ten budżet oraz te w poprzednich latach, mogą być solidnym fundamentem odbudowy państwa. Biorąc pod uwagę okres prawie 30. lat wojny domowej i destabilizacji Somalii nawet takie fundusze mogą okazać się niewystarczające na odbudowę resortów siłowych i zapewnienie bezpieczeństwa. Doświadczenie, które posiada UE, jest niezbędne w tworzeniu struktur odpowiedzialnych za bezpieczeństwo ale to czym te siły będą dysponować oraz ich lojalność wobec rządu Republiki Somalii są kluczowe dla zapewnienia skutecznej eliminacji źródeł piractwa morskiego.

Kolejną z inicjatyw globalnych było powołanie Grupy Kontaktowej ds. Piractwa u Wybrzeży Somalii, *Contact Group on Piracy off the Coast of Somalia - CGPCS*. Została ona ustanowiona *Rezolucją 1851 RB ONZ* już w styczniu 2009 roku dla ułatwienia dialogu i koordynacji działań państw i organizacji zaangażowanych w zwalczanie piractwa. CGPCS skupia się na działaniach mających na celu zabezpieczenie jednostek przed atakiem oraz zwraca uwagę na społeczne efekty piractwa i psychologiczne skutki wśród członków załóg, które doświadczyły ataku lub jego próby. Ostatnie spotkanie grupy miało miejsce w lipcu 2018 w Nairobi, Kenia, gdzie przyjęto nową, 5. wersję BMP. Organizacja poprzez swoją działalność przyczynia się do zwiększania świadomości, również Somalijczyków, jak negatywny jest wpływ piractwa. Jej działania nie przekładają się bezpośrednio na zmiany w samej Somalii ale poprzez propagowanie informacji może zmienić się stosunek

Somalijczyków do tego procederu. Piractwo może funkcjonować tylko wtedy, kiedy uzyskuje ono aprobatę lokalnej społeczności, która pomaga piratom. Zmiana stosunku lokalnej ludności do tego procederu może przyczynić się do szybszego wyeliminowania piractwa.

Wymierny wkład w zwalczanie procederu ma Fundusz Powierniczy *Trust Fund to Support Initiatives of States to Counter Piracy off the Coast of Somalia* - Trust Fund powołany przez Sekretarza Generalnego ONZ Ban Ki-moon, w styczniu 2010 roku. Celem Funduszu jest wsparcie w pokryciu kosztów związanych ze ściganiem osób podejrzanych o piractwo. Podjęte działania miały na celu podniesienie standardu więzień w państwach współpracujących z ONZ i UE przy zwalczaniu piractwa, pomoc w przygotowaniu dokumentów procesowych oraz szkolenia dla sędziów. Pomimo wsparcia efektywność współpracy państw regionu w w/w aspektach jest bardzo ograniczona. Wpływa na to kilka czynników jednym z nich jest z pewnością struktura społeczna ludności zamieszkującej nie tylko Somalię ale Afrykę. Klanowość społeczności zamieszkujących kontynent afrykański, brak doświadczeń w budowaniu scentralizowanego systemu zarządzania a wręcz brak zdolności struktur społecznych do tworzenia takiego systemu są największą przeszkodą, która jak na razie w ocenie Autorki pozostaje nie do wyeliminowania.

EUCAP Somalia, dawniej EUCAP Nestor - *Capacity Building Mission in the Horn of Africa*, to misja cywilna z elementami militarnymi, której głównym zadaniem jest wsparcie budowy zdolności państw Rogu Afryki – w tym Somalii w dziedzinie bezpieczeństwa morskiego oraz wymiaru sprawiedliwości. Mandat obowiązuje do końca 2018 roku. Misja jest wyrazem kompleksowego podejścia EU do zwalczania piractwa i jest uzupełnieniem operacji EU NAVFOR Atalanta i misji szkoleniowej EUTM Somalia oraz przedsięwzięć realizowanych w ramach innych instrumentów UE takich jak pomoc humanitarna i rozwojowa. Jej budżet w okresie stycznia 2017 roku do grudnia 2018 roku wyniesie niemal 23 mln euro. Misja przyczynia się do zwiększania zdolności władz Federalnych i regionalnych do budowania bezpieczeństwa morskiego i egzekwowania prawa. Misja współpracuje z władzami Federalnymi, Puntland-u i Somaliland-u w kwestii zapewnienia bezpieczeństwa na morzu ale również w kwestii monitorowania morskich zasobów naturalnych Somalii i potencjalnych nielegalnych połowów w EEZ.

W zwalczaniu piractwa morskiego niezbędne są siły morskie, które w przypadku Somalii prezentują się raczej bardzo skromnie w stosunku do potrzeb, np.: do długości linii brzegowej, która wynosi ponad 3 tys. km, obszaru morza terytorialnego czy EEZ. Na koniec 2016 roku Somalijska Marynarka Wojenna - SMW liczyła 600 osób personelu i dysponowała 4 szybkimi łodziami patrolowymi. Somalia w 2018 roku nie posiada oddzielnych Sił Morskiej

Straży Granicznej a łodzie i pozostały sprzęt wchodzący w jej skład stanowią część SMW i są dowodzone przez Ministerstwo Obrony (Pascual, 2018) wg. danych pozyskanych ze strony Global Fire Power, wydatki na obronę nie przekroczą 60 mln USD w 2018 roku. Mając świadomość tego jak wymagająca jest, pod względem nakładów finansowych, budowa od podstaw marynarki wojennej i morskiej straży granicznej nie należy się spodziewać zbyt dużych sukcesów w tej dziedzinie.

Rządy państwa UE, chociaż zdają sobie sprawę z zagrożeń ze strony państw dysfunkcyjnych takich jak Somalia, stoją przed licznymi wewnętrznymi wyzwaniami, jakim musi stawić czoła UE. Kłopoty finansowe strefy EURO w 2008, głównie kryzys grecki, decyzja o wyjściu z UE Wielkiej Brytanii, różnice w podejściu do problemu nielegalnych migrantów w 2015 roku, to wszystko nie ułatwia podejmowania decyzji o pomocy finansowej dla takich państw jak Somalia. Ponadto jak wspomniano wcześniej efekty tej pomocy nie są tak spektakularne jak EU się spodziewa. Mieszkańcy UE są skłonni pomagać krajom biedniejszym, lecz z drugiej strony efekty tej pomocy, również finansowej, powinny być lepiej widoczne. W sytuacji wielopłaszczyznowej dysfunkcyjności państwa pomoc finansowa, nawet największa, nie przedkłada się bezpośrednio na szybko zauważalne efekty. Zmiany jakie powinny zajść w takich państwach należy rozpocząć bardzo często od przysłowiowej „pracy u podstaw”, która wpłynie na zmianę mentalności ludności, której udziela się pomocy. Taki proces trwa często latami i wymaga zbudowania bardzo dobrze funkcjonującego świeckiej systemu edukacji, która pozwoli wydzwignąć młode pokolenia z analfabetyzmu, przesądów klasowych czy klanowych barier. Należy się liczyć z tym, że potrzebna jest zmiana pokoleniowa, która pozwoli mentalnie młodym i wykształconym ludziom budować nowe państwo na bazie demokratycznych zasad.

Jednym z zaproponowanych rządowi somalijskiemu programów, który miał wspomóc rekonstrukcję państwa somalijskiego w odsłonie demokratycznej republiki był tzw.: „The Somalii Compact”. Zainicjowany w grudniu 2012 roku przez Federalny Rząd Somalii oraz społeczność międzynarodową, został formalnie podpisany we wrześniu 2013. Planowany okres pomocy obejmował lata 2014-2016. Priorytety i zasady współpracy zawarte w dokumencie zostały opracowane na podstawie konsultacji społecznych, na poziomie krajowym, jak i z partnerami międzynarodowymi. Głównym donatorem w przypadku Somalii był rząd Wielkiej Brytanii, który zobowiązał się do przekazania w ciągu trzech lat kwoty 600 mln euro. Ponadto pomoc finansową zaoferowały rządy Danii, Niemiec oraz Szwecji, co w sumie stanowiło razem budżet w wysokości 1,8 mld euro (Wardin, 2014) do wykorzystania przez rząd dla rekonstrukcji państwa i uzyskania zdolności

do samodzielnego, prawidłowego funkcjonowania na arenie międzynarodowej. Pozyskanie przez rząd somalijski takich funduszy powinno pomóc w odbudowie struktur państwa, o ile rząd poważnie potraktowałby potrzebę reform i konieczność stałej walki z korupcją, która jest dużym wyzwaniem dla władz. Ocena merytoryczna „The Somali Compact” może wskazywać na pewne błędy, które zostały popełnione przez obie strony. Frustracja i porażki związane z funkcjonowaniem „Compactu” nie są zaskakujące. Na najwyższych szczeblach politycznych można było dostrzec rozczarowanie po obu stronach. Rząd somalijski skarżył się głównie na widoczny brak pomocy w odbudowie infrastruktury i powolny proces wsparcia budżetowego/finansowego, uznając to za główne przeszkody do odniesienia sukcesu. Partnerzy inwestycyjni zarzucali brak postępów w zapewnieniu bezpieczeństwa, uznając to za permanentne wyzwanie oraz brak widocznych zmian związanych z pracami nad nową konstytucją przeciwdziałaniem wszechobecnej korupcji. Podsumowując efekty należy podkreślić, że opracowując „Compact” nie do końca wykorzystano doświadczenia nabyte w innych krajach z podobnych porozumień o współpracy. „Compact”, choć usprawnił dotychczasową koordynację pomiędzy rządem a zewnętrznymi partnerami, to jednak w ogólnym rozrachunku poniesione koszty okazały się być niewspółmiernie wysokie w stosunku do efektu (Manuel, 2017).

Pomyślnie i długoterminowe wyprowadzenie Somalii z dysfunkcyjności wykracza poza tylko rozwój tego kraju. Będzie to wymagało całościowego, spójnego i skoordynowanego podejścia całej społeczności międzynarodowej oraz wypracowania różnych zasad zaangażowania w jego odbudowę na różnych płaszczyznach.

Z końcem somalijskiego „Compact-u” i po wyborach nowego prezydenta Mohameda Abdullahi Mohameda oraz wyborze nowego rządu Somalii w lutym 2017 roku, w Londynie w maju tegoż roku odbyła się konferencja z udziałem władz Somalii, na której przedstawiono nowe ramy dla stosunków między Somalią a społecznością międzynarodową. Podczas spotkania uzgodniono tzw. Pakt Bezpieczeństwa – na podstawie którego uzgodniono narodową architekturę bezpieczeństwa, która stała się podstawą wizji przyszłości somalijskich instytucji bezpieczeństwa, sił wojskowych i policyjnych oraz wsparcia międzynarodowego w kwestii ich finansowania. Po raz pierwszy od 30 lat opracowano i zatwierdzono Narodowy Plan Rozwoju, który stał się podstawą nowego partnerstwa dla Somalii. W okresie 2015-2020 wsparcie z UE i państw członkowskich powinno wynieść ponad 3,5 mld euro i będzie obejmować pomoc rozwojową, humanitarną oraz operacje pokojowe. W obrębie nowego programu będzie przede wszystkim kontynuowana współpraca w zakresie budowania zdolności rządu somalijskiego do wzięcia odpowiedzialności

za bezpieczeństwo państwa. Ponadto państwa EU zaangażują się w szeroki rozwój współpracy w takich dziedzinach jak: gospodarka, edukacja, opieka zdrowotna, socjalna ale przede wszystkim pomoc humanitarna, która na tym etapie rozwoju kraju jest niezbędna. W kwestiach ekonomicznych zaangażowanie UE ma na celu ożywienie i rozwój gospodarki Somalii, z naciskiem na poprawę warunków życia, generowania nowych miejsc pracy i zachęcanie do rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu. Szczególną uwagę UE przywiązuje do poprawy możliwości rozwoju gospodarczego dla kobiet i młodych ludzi, poprzez zapewnienie większego dostępu do poszukiwanych zawodów (UE-S, 2018).

W sumie na przestrzeni 7 lat UE przeznaczyła i przeznaczy 286 mln euro dla zapewnienie kompleksowego podejścia. Obejmuje to 100 mln euro na odbudowę państwa i zapewnienie pokoju, 86 mln euro dla zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego kierowana do około 55 000 mieszkańców, 60 mln euro na wsparcie Somalii w sektorze edukacji i systemu kształcenia zawodowego, 26 mln euro jako wsparcie już podjętych działań i 14 mln euro dofinansowania dla budowania społeczeństwa obywatelskiego jako kluczowego uczestnika procesu demokratyzacji państwa.

Ponadto UE pozostaje w dalszym ciągu największym donatorem pomocy humanitarnej dla Somalii, która w 2017 roku wyniosła 119 mln euro i stanowiła 60% całej pomocy udzielonej temu państwu (UE-S, 2018).

Kolejnym największym fundatorem pomocy dla Somalii, zaraz po UE, są Stany Zjednoczone Ameryki - USA, które praktycznie od 2006 roku przekazały pomoc w wysokości ok. 3 mld dolarów jako wsparcie finansowe dla Somalii, głównie w celu rozwiązania problemu suszy, głodu i uchodźców. Od 2011 roku USA dostarczyła dodatkową pomoc w wysokości 253 mln dolarów jako pomoc dla sektora gospodarczego, politycznego i społecznego, co przyczyniło się do osiągnięcia większej stabilności, pomogło uruchomić sektor gospodarczy, uzyskać dostęp do podstawowych usług i wzmocnić wiarygodność legalnej władzy (Fact sheet, 2018).

Wszystkie zaprezentowane programy i inicjatywy zarówno indywidualne czy zbiorowe przybliżają Somalijczyków do poprawy sytuacji wewnątrz nowo powstającego państwa. Trudno jest dokładnie oszacować pomoc finansową przekazywaną do dyspozycji rządowi somalijskiemu. Nie można zapomnieć, że część z tych funduszy nie zostanie uruchomiona ponieważ formalności proceduralne piętrzące się przed urzędnikami somalijskimi są nazbyt wygórowane i trudne do przejścia. Programy pomocowe wymagają zbudowania biznes planów oraz spełnienia określonych wymagań, chociażby w kwestiach bezpieczeństwa, co nie jest tak oczywiste, jak przedstawiono we wnioskach z „Compact-u”.

Fakt zadeklarowania określonych funduszy, ze strony czy to UE czy indywidualnych państw, nie jest równoznaczny z ich przekazaniem. Z pozyskanych informacji można przypuszczać, że w okresie od 2014 do 2020 roku deklarowana pomoc, tylko ta ze strony UE i USA, wyniesie ok. 6 mld euro zgodnie z kursem na dzień 03.09.2018. Dodając do tej kwoty szacunkowo jeszcze 2 mld euro wsparcia z innych państw, programów, operacji wojskowych i misji cywilnych można założyć, że jest to pomoc rządu ok. 1 mld euro rocznie. Porównywalne, choć w dolarach, zaangażowanie finansowe na poziomie ok. 1 mld dolarów rocznie, wykazali w swoim raporcie panowie J. Norris, B. Bruton, który ukazał się w 2011 roku i szacował, że przez 20 lat trwania wojny domowej w Somalii społeczność międzynarodowa przekazała pomoc finansową w wysokości 23 mld dolarów. (Norris, Bruton, 2011).

Rzetelność wymaga postawienia pytanie czy środki te zostały właściwie spożytkowane przez władzę oraz czy ich wielkość mogła realnie przyczynić się do poprawy sytuacji w Somalii oraz do ograniczenia piractwa morskiego, które jest w przeważającej mierze efektem wewnętrznej dysfunkcyjności państwa? Jakie koszty ograniczania działania piratów somalijskich ponosi społeczność międzynarodowa od renesansu tego procederu w 2008? Jaka jest współmierność tych kosztów w stosunku do tych wydanych na odbudowę państwa somalijskiego?

2. KOSZTY OGRANICZANIA I ZWALCZANIA PIRACTWA SOMALIJSKIEGO OD 2008 DO 2018 ROKU

Monitorując działania piratów somalijskich od 2008 roku Autorka bardzo szczegółowo analizowała koszty ponoszone przez społeczność międzynarodową w celu jego ograniczenia. Przyjęte w trakcie badań założenia metodologiczne pozwoliły na wyodrębnienie kosztów bezpośrednich, które były ponoszone przez armatorów, właścicieli jednostek. W tym miejscu należy również wspomnieć, że koszty te mogły wiązać się w pierwszych latach bezpośrednio z porwaniem jednostki przez piratów i okupem wypłaconym aby ją odzyskać, ale również były i są związane z wyższymi stawkami ubezpieczenia oraz wyposażenia jednostek w antypirackie zabezpieczenia czy z wynajęciem prywatnych firm ochroniarskich. Drugą pulę kosztów stanowią koszty pośrednie, które ponosi społeczność międzynarodowa podejmująca działania antypirackie a także kilka dodatkowych elementów, które często w pierwszych latach aktywności piratów somalijskich nie zawsze były eksponowane. Zaliczyć do nich należy starty jakie poniosły państwa sąsiadujące z Somalią z tytułu funkcjonowania piratów w regionie, czy koszty społeczne poniesione przez załogi porwanych

jednostek i ich rodziny, które są często trudne do oszacowania w jakiegokolwiek walucie (Wardin, 2012 s. 194-237).

Podobne podejście do kosztów piractwa somalijskiego prezentuje organizacja Oceans Beyond Piracy - OBP, która od 2010 roku przygotowuje raporty odnośnie poniesionych kosztów najpierw tylko dla regionu działania piratów somalijskich – „The economic costs of Somali piracy 2010, 2011, 2012” a od 2013 roku dla wszystkich regionów występowania piractwa „The state of maritime piracy”. Raporty dość szczegółowo informują we wstępie o przyjętej metodologii przeprowadzonej analizy. Należy jednak pamiętać, że są to przybliżone koszty, które mogą okazać się w praktyce większe. Pierwsza analiza była dostępna dopiero w 2010 a rok 2009 nie został oszacowany w raportach. Przyjmując za podstawę analizy tego okresu takie same dane jak w 2010 roku oraz wiedząc do ilu porwań doszło w roku 2009, a także jakie były żądania piratów odnośnie okupu za wypuszczenie statek można przyjąć, że koszty poniesione na działania antypirackie były porównywalne do 2010. Autorka uważa, że były one nawet wyższe, gdyż wiązało się to z zainicjowaniem działalności wielu operacji takich jak ATALANTA, czy OCEAN SHILD co zwykle podbija koszty. Ponadto sami piraci somalijscy, wykorzystując w pewnym sensie element szoku i zaskoczenia społeczności międzynarodowej, mocno wywindowali żądania okupów w pierwszym roku swojej działalności. Podobnie miała się rzecz ze stawkami ubezpieczeniowymi dla statków oraz ceną za usługi prywatnych firm ochroniarskich, które błyskawicznie uznały sytuację za bardzo dobrą okazję do uruchomienia nowej oferty usług, której cena była zależna od liczby zaangażowanych operatorów oraz ich wyposażenia. Te elementy bardzo skutecznie podbiły ponoszone koszty w 2009 roku, ale już w kolejnych latach nie były poddane tak dużej fluktuacji. Tabela nr 2 prezentuje finansowe zaangażowanie w zwalczanie piractwa w poszczególnych latach.

Tabela 2. Koszty i starty poniesione w poszczególnych latach w związku ze zwalczaniem i ograniczaniem piractwa somalijskiego

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Kwota w mld USD	8	10	6,9	6,1	3,2	2,3	1,3	1,7	1,4
Razem	40,9 mld								

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z raportów The economic costs of Somali piracy 2010, 2011, 2012, The state of maritime piracy 2013, 2014, 2015, 2016, 2017.

Zaprezentowane w powyższej tabeli dane pokazują, że najwyższe koszty poniesiono w pierwszych dwóch latach, jak zauważono, sugerowana kwota 8 mld dolarów poniesionych start i kosztów w pierwszym roku jest szacowana na podstawie wyliczeń za rok 2010.

Autorka uważa, że na podstawie informacji o tym jak zareagowała społeczność na renesans piractwa oraz ze względu na fakt, że część operacji militarnych i zaangażowanie indywidualnych państw rozpoczęło się w 2009 w różnym czasie koszty można oszacować na nieco niższe niż w kolejnym roku. Jeżeli chodzi o rok 2010, to eksperci nie są zgodni co do wyliczeń czy było to faktycznie 12 mld dolarów, raporty OBP w 2010 wskazywały na przedział pomiędzy 7-12 mld . W 2017, podsumowując cały okres analizy od 2010 do 2017 wykazano, że była to kwota tylko 7 mld . Autorka uważa, że należy przyjąć kwoty uśrednione dla dwóch pierwszych lat. Kolejne dwa lata to intensywne działania na poziomie oscylującym ok. 6,5 mld rocznie. Zaangażowanie i ponoszone straty znacząco się zmniejszyły w 2013 a było to bezpośrednio związane z faktem, że już w 2012 roku udane ataki i próby porwania statków spadły z liczby 236 w 2011 do 75. Intensywne działania prowadzone od 2009 w celu zapewnienia bezpiecznego transportu morskiego w Rogu Afryki znacząco zniechęciły niektórych Somalijczyków do angażowania się w piracki biznes.

Nie można niestety jednoznacznie pozytywnie odnieść się do działań skierowanych na zwalczanie źródeł piractwa na lądzie. Jak przedstawiono wcześniej rozpoczęte misje cywilne i operacje militarne mające na celu pomoc Somalii w wydostaniu się z wielo płaszczyznowej dysfunkcyjności nie przyniosły jednoznacznie pozytywnych rezultatów.

W związku z istotnym spadkiem prób porwań jednostek znacząco zmniejszyło się finansowe zaangażowanie w operacje militarne a operacja OCEAN SHIELD została zakończona na początku 2017. Jak można się było spodziewać piraci prawie natychmiast postanowili sprawdzić swoje możliwości i podjęli próby abordażu na dwie jednostki, kontenerowiec pod panamską banderą *MV EVER DYNAMIC* 17 listopada 2017 i dzień później na trawler pod banderą Seszeli *FV GALERNA III*. Dzięki czujności i profesjonalizmowi załóg, przestrzeganiu zaleceń BMP i wyposażeniu jednostek w cytadele piratom nie udało się ich opanować. 22 lutego 2018 roku piraci zdecydowali się na podjęcie kolejnej próby ataku na *MT LEOPARD SUN*, zbiornikowiec/chemikaliowiec pływający pod singapurską banderą (EUNAVFOR, 2018). Na szczęście piratom i tym razem nie udało się opanować i uprowadzić jednostki. Opisane zdarzenia pokazują, że piractwo wciąż jest obecne w regionie a poprzez stosowanie się do zaleceń BMP oraz dzięki obecności międzynarodowych sił morskich, zostało ono stłumione, ale nie wykorzenione. Jest wysoce prawdopodobne, że sieci przestępcze działające na lądzie będą w dalszym ciągu poszukiwać oportunistycznych celów. Piraci, chociaż nie podejmują prób ataków tak często jak dawniej, to jednak obserwują ruch jednostek w Zatoce Adeńskiej i na Oceanie Indyjskim, co może i powinno zostać odebrane jako potencjalne zagrożenie. Działalność przestępcza w Rogu

Afryki jest stałym zagrożeniem dla nawigacji w jednym z najbardziej ruchliwych morskich szlaków handlowych na świecie. W ocenie analityków z EUNAVFOR Atalanta, istnieje duże prawdopodobieństwo, że grupy przestępcze zajmujące się uprzednio piractwem przestawiły się obecnie na mniej ryzykowne działania aby realizować swoje cele finansowe, ale w dalszym ciągu posiadają siły i środki, które w każdej chwili, w sprzyjających okolicznościach, pozwolą ponownie zająć się tym procederem.

3. PODSUMOWANIE

W grudniu 2018 roku EUNAVFOR Atalanta będzie obchodzić dziesięciolecie obecności w Rogu Afryki i działań antypirackich. Jako jedna, z kilku operacji w regionie, była ona pierwszym działaniem UE na morskim teatrze działań w celu ochrony ekonomicznych interesów UE. Cel jaki został postawiony operacji można uznać za osiągnięty. Ograniczono do minimum aktywność piratów, zapewniono monitorowanie aktywności połowowej w EEZ Somalii, zagwarantowano eskortowanie jednostek Światowego Funduszu Żywnościowego z pomocą humanitarną. Dowództwo Operacyjne w Northwood w Wielkiej Brytanii zabezpiecza wymianę pozyskanych informacji na obszarze operacyjnego zainteresowania. W tym względzie Atalanta tak jak i inne przedsięwzięcia militarne, NATO czy indywidualnych państw – Rosji, Chin – są sukcesem społeczności międzynarodowej. Odpowiadając na pierwszą część pytania jak społeczność międzynarodowa poradziła sobie ze zwalczaniem piractwa somalijskiego w ciągu minionych 10 lat należy przyznać, że piractwo morskie zostało skutecznie ograniczone. Nie można jednak zapomnieć, że w związku ze spadkiem liczby ataków siły zaangażowane w operacje militarne również uległy zmniejszeniu, co jest logicznym efektem sukcesu działań, ale niestety jak pokazują dane z 2017 i 2018 roku dostrzeżonym również przez samych piratów.

Biorąc pod uwagę źródło piractwa morskiego należy poddać ocenie również te działania i operacje, które miały ustabilizować i poprawić sytuację na lądzie w samej Somalii. Ocena ta wg Autorki nie może być w pełni pozytywna. Somalia w dalszym ciągu, po 10 latach, jest w trakcie bardzo poważnych zmian politycznych i wykazuje dużą niestabilność, która umożliwia swobodę ruchu sieciom przestępczym i terrorystycznym działającym w regionie. Postępy poczynione zarówno przez Rząd Federalny, jak i rządy lokalne w odniesieniu do odbudowania realnie funkcjonujących instytucji państwowych i aparatu bezpieczeństwa są bardzo powolne. W związku z tym Somalia nadal pozostaje państwem niestabilnym i głęboko dysfunkcyjnym. Siły odpowiedzialne za bezpieczeństwo morskie państwa są nieefektywne, za wyjątkiem regionów Somaliland i Puntland,

gdzie można mówić o pewnych zdolnościach do właściwego reagowania na pojawiające się zagrożenia, w tym piractwo morskie. Pomimo uruchomienia różnych form pomocy międzynarodowej, unijnej i ze strony indywidualnych państw, sytuacja ludności somalijskiej nie zmieniła się na lepszą. Poszukując przyczyn słabych efektów podjętych działań należy zwrócić uwagę na elementy, które w ocenie Autorki są najsłabszym ogniwem tych działań.

- Programy pomocowe, operacje militarne i misje cywilne UE, ONZ nie korzystają w pełni z dotychczasowych doświadczeń. Analizy zakończonych już misji powinny skutkować lepszym dopasowaniem kolejnych przedsięwzięć i wykluczać popełnione wcześniej błędy. Misje, operacje powinny być dopasowane do sytuacji państwa w którym mają działać. W ocenie Autorki nie wyciągnięto właściwych wniosków z misji prowadzonych w Afganistanie i Iraku, które nie zakończyły się sukcesem odbudowy tych państw w systemie demokratycznym. Odbudowa państwa somalijskiego w systemie demokratycznym, jak chce tego UE, może być niemożliwa do osiągnięcia.
- Promując demokratyczne zasady na świecie należy w większym stopniu uwzględniać aspekt historyczny poszczególnych obszarów, strukturę społeczności zamieszkującej region, religię oraz doświadczenia z przeszłości, zwłaszcza w odniesieniu do państw kontynentu Afrykańskiego czy Bliskiego Wschodu. W Somalii nie uwzględniono podziałów i interesów klanowych społeczeństwa oraz rozwarstwienia a także niechęci do nie muzułmanów.
- Dostęp do środków pomocy finansowej powinien być jasny, przejrzysty ale również zrozumiały dla odbiorców. UE, Światowy Fundusz Walutowy czy Bank Światowy nie powinny uzależniać swojej pomocy tylko od reform demokratycznych, ekonomicznych czy działań stabilizujących sytuację w kraju. Wymagana jest precyzyjna kontrola przekazywanych środków, ale obie strony powinny znaleźć tzw. „złoty środek”. „Compact” dla Somalii był zbyt ambitnym dokumentem, który zakładał pewną dojrzałość polityczną Somalijczyków, która niestety okazała się być fikcją.
- Zaangażowanie finansowe państw i organizacji, a tym samym środki przekazane do dyspozycji misjom cywilnym i operacjom wojskowym dla ustabilizowania Somalii od 2008 roku można oszacować na poziomie 10 mld euro. Autorka zdaje sobie sprawę z tego, że są to tylko szacunki a faktyczne środki mogły być większe, dlatego w końcowej analizie zdecydowała się powiększyć kwotę o kolejne 2 mld, co w sumie

daje **12 mld euro**, na przestrzeni 10 lat. Zaangażowanie w zwalczanie piractwa oszacowano na kwotę prawie 41 mld dolarów, co po kursie z dnia 5 września 2018 daje prawie **35, 5 mld euro**, również w ciągu 10 lat. Dysproporcje widoczne pomiędzy funduszami pomocowymi a tymi wydanymi na ograniczenie piractwa są znaczące. Społeczność międzynarodowa przeznaczyła na pomoc Somalii tylko ok. jedną trzecią wartości kwoty wydanej na ograniczenie działań piratów. Wartości te nie wymagają dłuższego komentarza.

Jak będzie wyglądać przyszłość Somalii i czy piractwo w Rogu Afryki będzie zagrożeniem w trzeciej dekadzie XXI wieku? W ocenie Autorki Somalia w kolejnych latach pozostanie państwem dysfunkcyjnym i źródłem wielu zagrożeń dla bezpieczeństwa, nie tylko w samym regionie. Piractwo morskie, będzie musiało być cały czas ograniczane przez mniej lub bardziej intensywne działania społeczności międzynarodowej, zwłaszcza ze względu na bezpieczeństwo transportu surowców energetycznych, od których państwa rozwinięte są uzależnione. Nie można zapomnieć, że dysfunkcyjność państw skutkuje takimi zagrożeniami jak: dogodne warunki dla działania przestępczości zorganizowanej, terroryzmu, nielegalnej migracji. Chcąc kompleksowo i skutecznie podejść do eliminacji tych zagrożeń działania pomocowe dla państw dysfunkcyjnych, takich jak Somalia, ale nie tylko, muszą być lepiej przemyślane, zorganizowane a pomoc powinna skupiać się w dużej mierze na edukacji młodych pokoleń, a nie tylko na wprowadzaniu zasad demokracji. Młodzi ludzie, wykształceni w świeckim, państwowym systemie edukacji z pewnością sami dostrzegą walory państwa demokratycznego i zbudują właściwe podwaliny dla jego funkcjonowania. Demokracji nie można narzucić, gdyż kończy się to zwykle niepowodzeniem, ale można spróbować zbudować ją od podstaw, a fundamentem każdego państwa jest młode i dobrze wykształcone pokolenie.

LITERATURA

EU Support for Somalia, Brussels 2018, European Commission - Fact Sheet.

EUNAVFOR Atalanta, <http://eunavfor.eu/mission/>, (10.08. 2018).

EUNAVFOR Industry Releasable Threat Assessment, September 2018.

EUTM-S, Factsheet-July-2018, <https://www.eutm-somalia.eu.>, (30.08.2018).

Evans, G. *Operation Ocean Shield: mission success?*, <https://www.naval-technology.com/>, (28.08.2018).

Fact sheet 2018. U.S. Relations with Somalia, <https://www.state.gov>, (03.09.2018).

- Havemann, J. *The financial crisis 2008*, Encyclopedia Britannica, <https://www.britannica.com/topic/Financial-Crisis-of-2008-The-1484264>, (26.08.2018).
- IMO, *Djibouti Code of Conduct* 2017, <http://www.imo.org/>, (20.08.2018).
- London 2017, <https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/resource-documents/11466.pdf>, (03.09.2018).
- Manuel, M., McKechnie, A., Wilson G., das Pradhan-Blach R. (2014-2016). *The new deal in Somalia. An independent review of the Somali Compact*.
- Norris, J., Bruton, B. *Twenty years of collapse and counting. The cost of failure in Somalia*, A Joint Report from the Center for American Progress and One Earth Future Foundation, <https://cdn.americanprogress.org/wp-content/uploads/issues/2011/09/pdf/somalia.pdf>, (03.09.2018).
- Pascual, A. European External Action Service, szef sekcji Afryki, informacje w zasobach autora. Raporty IMB za lata 2007 2017, <https://www.icc-ccs.org/>, (20.09.2018).
- The economic costs of Somali piracy 2010, 2011, 2012*, <http://oceansbeyondpiracy.org/>
- The state of maritime piracy 2013, 2014, 2015, 2016, 2017*, <http://oceansbeyondpiracy.org/>
- Wardin, K. (2014). *Model reagowania na zagrożenia piractwem morskim*. Warszawa: BEL Studio.
- Wardin, K. (2012). *Współczesne piractwo morskie. Wyzwanie somalijskie oraz odpowiedź społeczności międzynarodowej*. Warszawa: BEL Studio.